

Książka *Wśród Słowian* to czwarty tom serii „Muzyka polska za granicą”. W poprzednich skupiliśmy się na obecności polskich twórców i polskiej muzyki we Francji i w Stanach Zjednoczonych, a także źródłach i archiwach zagranicznych służących zachowaniu pamięci o działalności naszych kompozytorów.

Tym razem chcieliśmy zwrócić uwagę na kompozytorów polskich XX wieku działających w krajach słowiańskich, często tuż poza granicami Polski. W sferze naszego zainteresowania znalazły się ich twórczość, działalność, związek z tradycją i kulturą rodzimego kraju, a także wzajemne relacje i wpływy środowisk, z którymi byli związani.

Patrząc szerzej, uwzględniliśmy także tematy związane z recepcją muzyki polskiej w krajach słowiańskich, stąd przegląd obecności muzyki polskiej w audycjach Radia Praha w okresie międzywojennym (Michał Jaczyński), temat dotyczący odbioru muzyki Krzysztofa Pendereckiego w Związku Radzieckim (Aleksander Laskowski), a także omówienie obecności muzyki polskiej w programach Kijowskiego Festiwalu Muzycznego „Kyiv Music Fest” na przełomie XX i XXI wieku (Olena Berehova). Pojawia się także problematyka dotycząca języka muzycznego – w zakresie wpływów twórczości kompozytorów tzw. szkoły polskiej lat sześćdziesiątych XX wieku na muzykę kompozytorów belgradzkich (Iwona Lindstedt), a także odzwierciedlenia tożsamości narodowej w twórczości Mieczysława Wajnberga poprzez język użytej przez niego poezji (Maria Sławek).

Nie mniej istotnym problemem jest również tworzenie muzyki oraz kultywowanie polskości w sytuacji, kiedy trudno mówić o klasycznej emigracji, bo albo kompozytorzy polscy działali w sytuacji przynależności do mocarstwa rozbiorowego – jak w przypadku polskich twórców działających w głównych ośrodkach Imperium Rosyjskiego na początku XX wieku (Wiktoria Antonczyk), albo wskutek zmiany granic stawali się obywatelami krajów ościennych – jak kompozytorzy polscy działający po II wojnie światowej we Lwowie

(o czym pisze Michał Piekarski), czy urodzony w Cieszynie Roman Berger, który przez uwarunkowania polityczne został obywatelem Czechosłowacji (traktuje o nim tekst Barbary Mielcarek-Krzyżanowskiej). W ich przypadku sięganie do tematyki polskiej stanowiło niejednokrotnie z jednej strony wyraz tęsknoty i nostalgii za utraconą ojczyzną, z drugiej zaś dowód odwagi i niezłomności własnej postawy artystycznej i obywatelskiej, a także świadomy gest przynależności narodowej. Zawiłości historyczno-polityczne XX wieku miały wpływ nie tylko na decyzje dotyczące emigracji z Polski do krajów Zachodu (określanej niekiedy mianem „emigracji z wyboru”¹), ale – jak widać na wskazanych przykładach – dotyczyły i dotykały nieraz w bolesny sposób polskich twórców, którzy znaleźli się poza Polską, choć nie zdecydowali się opuścić swego miejsca zamieszkania (co można by określić mianem „emigracji bez wyboru”).

Muzyka polska w krajach słowiańskich za granicą to temat ważny, a wciąż niewystarczająco zbadany, i jedynie wspólnymi siłami badaczek i badaczy zajmujących się twórczością i funkcjonowaniem muzyki polskiej poza granicami Polski możemy starać się uzupełnić wiedzę o obecności i oddziaływaniu naszych artystów oraz ich utworów w kolejnym, po Francji i Stanach Zjednoczonych, kręgu kulturowo-geograficznym. Jest to przy tym krąg pod wieloma względami nam najbliższy, choć niejednokrotnie wzajemne relacje obarczone były problemami natury politycznej. Teksty zebrane w niniejszym tomie nie wyczerpują oczywiście możliwej problematyki. Są zaledwie próbą zaznaczenia możliwych aspektów i kierunków, które należałoby podjąć w przyszłości. Poruszane tematy dotyczą obecności polskich kompozytorów i muzyki polskiej w takich krajach, jak Czechy i Czechosłowacja, Jugosławia, Rosja i Związek Radziecki, a także Słowacja i Ukraina. Możemy tylko mieć nadzieję, że w przyszłości uda się badaniami objąć także pozostałe kraje szeroko rozumianej Słowiańszczyzny. Oddając zatem w Państwa ręce nasz skromny tom, liczymy, że stanie się on inspiracją do podjęcia dalszych prac, zarówno w działaniach indywidualnych, jak i zespołowych.

Jako redaktorki tomu *Wśród Słowian*, składamy serdeczne podziękowania wszystkim autorkom i autorom, którzy powierzyli nam swoje teksty i zechcieli podzielić się wynikami swoich badań. Recenzentkom tomu, dr hab. Małgorzacie Gamrat z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego oraz dr Kindze Fink z Uniwersytetu Rzeszowskiego, dziękujemy za życzliwość i cenne wskazówki. Na koniec wyrazy wdzięczności kierujemy do kierownictwa oraz kolegów z Zakładu Muzykologii Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk za merytoryczne i koleżeńskie wsparcie na każdym etapie pracy.

Beata Bolesławska-Lewandowska i Jolanta Guzy-Pasiak

¹ Zob. Zofia Helman, „Emigres by Choice”, *Musicology Today* 8 (2011), s. 5–25.